Journal of Ritual Culture and Literature
Vol. 5, Issue. 2, No. 10, 2026, 183-208.

Article type: Original Article
10.22077/jcrl.2026.10446.1244

Representation of Resistance in Religious Ritual Poetry after Operation Al-Aqsa Storm: A Case Study of the Ayin-e Hosseini Religious Gathering in Tehran

Zahra Shahbazi [1*]

[1)] PhD student in Culture and Communication, Imam Hussein University, Tehran, Iran.

Received: Jan 08, 2026 *Revised: Apr 27, 2026* *Accepted: MaY 10, 2026*

Abstract

This study aims to investigate and analyze the representation of the concept of resistance in the poems performed by the Ayin-e Hosseini religious mourning ceremony after the event of Operation Al-Aqsa Storm. Adopting a qualitative approach and thematic analysis method, the research is based on the collection and examination of the texts of poems and elegies performed in this ceremony. The data were analyzed through three levels of coding: basic themes, organizing themes, and global themes. The findings indicate that the ritual poems of the Ayin-e Hosseini ceremony represent a network of meanings, the most significant of which include the historical connection between Ashura and contemporary resistance, reliance on Qur'anic themes and the religious legitimation of resistance, martyr-centered narratives and hero-making, Palestine-centered discourse, and eschatological hope. The metaphorical, epic, and the specific language of these poems plays a crucial role in transforming the emotion of mourning into an identity-based and resistance-oriented action among the audience. By integrating Ashura-related themes with Islamic resistance discourse, these poems guide the audience beyond mere mourning toward active participation in the field of resistance narratives. The analysis demonstrates that this ceremony is not merely a ritual institution but also an agent that contributes to consolidating and expanding representations of resistance in the contemporary cultural sphere through the production and circulation of such texts. Accordingly, ritual poetry in the Ayin-e Hosseini ceremony functions as a collective medium for reconstructing and representing the meaning of resistance through the frameworks of ritual and emotion.

Keywords: Resistance, Ritual Poetry, Religious Ceremonies, Representation, Operation Al-Aqsa Storm.

[*] **Corresponding:** Zahra Shahbazi, Zahrashahbazi@ihu.ac.ir
- Cite this article:
Shahbazi, Z. (2026). Representation of Resistance in Religious Ritual Poetry after Operation Al-Aqsa Storm: A Case Study of the Ayin-e Hosseini Religious Gathering in Tehran. *Journal of Ritual Culture and Literature, 5*(10), 183-208.
DOI:10.22077/jcrl.2026.10446.1244

Copyright © 2026 by the authors, Published by University of Birjand. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0).

Extended Abstract

1. Introduction

The religious gathering (hey'at) in Iranian society are not merely ritual institutions for commemorating Shi'i mourning ceremonies; rather, they constitute one of the most important cultural and communicative spaces for the production and reproduction of collective meanings within the Shi'i public sphere. Throughout the history of Shi'ism, particularly in contemporary Iran, these institutions have played a significant role in reconstructing collective memory, reproducing religious identity, and mobilizing social and political action. Within this context, ritual poetry and elegiac chants function not only as emotional and literary expressions but also as cultural and ideological media through which broader religious and social narratives are articulated and transmitted. Following Operation Al-Aqsa Storm in October 2023, the discourse of resistance once again emerged as one of the central cultural and media narratives in the Islamic world. Beyond its military and political dimensions, this event generated renewed cultural interpretations of concepts such as resistance, steadfastness, sacrifice, and opposition to hegemonic power structures. Religious assemblies actively participated in representing these developments, and ritual poetry became an important site for the reproduction of the discourse of resistance. Among these assemblies, the Ayin-e Hosseini hey'at in Tehran gained particular prominence due to its continuous production of ritual and media content focused on Palestine, the Axis of Resistance, and Ashura-centered narratives. Despite the growing body of scholarship on religious assemblies, limited attention has been paid to ritual poetry as a meaning-producing cultural text, particularly with regard to the representation of resistance in the aftermath of Operation Al-Aqsa Storm. Accordingly, the present study seeks to examine how resistance is represented in the ritual poems of the Ayin-e Hosseini hey'at and to identify the semantic and ideological mechanisms through which this representation is constructed.

2. Research Method

This study is applied in purpose and qualitative in nature, using thematic analysis as its main methodological approach. The theoretical framework is based on the theory of representation developed by Stuart Hall, which views representation not as a passive reflection of reality but as an active process of meaning-making. The research corpus consists of ritual poems and elegiac chants performed in the Ayin-e Hosseini hey'at of Tehran after Operation Al-Aqsa Storm. The sample was selected through purposive sampling based on criteria such as the prominence of resistance-related themes, media visibility, continuity of performance, and cultural influence. A total of seventeen poems and chants were chosen for analysis. Data were collected through the compilation of written texts of the poems, observation of ritual ceremonies, documentation of performances, and examination of the hey'at's media archive. Data analysis was carried out according to the six-phase thematic analysis framework proposed by Virginia Braun and Victoria Clarke. In total, 304 initial codes were identified and subsequently organized into basic themes, organizing themes, and overarching themes. The coding process was conducted manually with the support of MAXQDA 2024 to ensure analytical consistency and the systematic organization of the data.

3. Results

The findings indicate that the ritual poems of the Ayin-e Hosseini hey'at construct a coherent and multilayered representation of resistance in which religion, history, politics, and collective identity are closely interconnected. One of the most significant findings is the strong link established between resistance and the narrative of Ashura. In many of the poems, contemporary events related to Palestine and the Axis of Resistance are portrayed as a continuation of the Karbala paradigm. Concepts such as *Shimr*, *Harmala*, *Karbala*, and *Hayhat minna al-dhilla* are repeatedly associated with themes of Palestine, martyrdom, and jihad,

thereby connecting the sacred history of Shi'ism with contemporary political realities. Another key finding is the central role of martyrdom and hero construction in the poems. Figures such as Martyr Qassem Soleimani and Sayyed Hassan Nasrallah are represented as sacred heroes and contemporary heirs to the path of Ashura. Martyrdom is depicted not as the end of life but as the highest expression of resistance and a guarantee of its continuity across generations. The findings also show that metaphorical and epic language serves as a major vehicle for representing resistance. Recurring images and metaphors such as storm, sea, thunder, fire, and dawn transform resistance into an emotionally charged and heroic experience. In addition, the poems employ a highly expressive and mobilizing language that reinforces themes of courage, sacrifice, and perseverance. Another important finding is the religious and Qur'anic legitimization of resistance. Frequent references to Qur'anic verses, Mahdist beliefs, the concept of *wilayah* (guardianship), and Ashura-centered symbols contribute to the construction of a sacred discourse of resistance. Through these references, resistance is framed not only as a political struggle but also as a religious and moral duty. Finally, the findings reveal that the poems move beyond national boundaries and portray resistance as a transnational Islamic movement. Palestine, Lebanon, Yemen, Iraq, Syria, and Iran are represented as interconnected parts of a broader front united by a shared religious worldview, collective memory, and ideological commitment. Through this representation, resistance emerges as a unifying identity that transcends geographical and political borders.

4. Discussion and Conclusion

The findings of this study indicate that the ritual poetry of the Ayin-e Hosseini hey'at has evolved beyond its traditional function of mourning and has become a means of representing, legitimizing, and reproducing the discourse of resistance within the contemporary cultural sphere. In these poems, resistance is presented not merely as a political or temporary phenomenon, but as a religious, historical, and identity-based concept that derives its meaning from Ashura, the culture of martyrdom, Qur'anic teachings, and the expectation of the Mahdi's reappearance. From this perspective, the religious gathering (*hey'at*) is not simply a site for performing rituals; rather, it serves as a space for the construction of meaning, the formation of collective identity, and the reproduction of the memory of resistance. The findings are consistent with the representation theory of Stuart Hall, as the ritual poems function not as passive reflections of reality but as active processes of meaning-making that shape collective perceptions and understandings. The main contribution of this study lies in its examination, for the first time, of the representation of resistance in the ritual poetry of religious gatherings following Operation Al-Aqsa Storm through the use of thematic analysis. The study demonstrates how ritual poetry can function as a cultural medium in the battle of narratives, contributing to the consolidation and dissemination of the discourse of resistance. This research provides a foundation for future studies in the fields of ritual communication, cultural studies of resistance, religious discourse analysis, and the role of religious gatherings in the reproduction of religious and political identities. Furthermore, its findings offer both theoretical and practical insights for cultural and media institutions seeking to understand the popular mechanisms through which meaning is produced and narratives of resistance are constructed and sustained.

پژوهشنامهٔ فرهنگ و ادبیات آیینی
دورهٔ ۵، شمارهٔ ۲، پیاپی ۱۰، پاییز و زمستان ۱۴۰۵، ۱۸۳–۲۰۸.

نوع مقاله: مقالهٔ پژوهشی
10.22077/jcrl.2026.10446.1244

بازنمایی مقاومت در اشعار آیینی پس از طوفان الاقصی (مورد مطالعه: هیئت آیین حسینی شهر تهران)

زهرا شهبازی [۱*]

[۱] دانشجوی دکتری فرهنگ و ارتباطات دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران

دریافت: ۱۴۰۴/۱۰/۱۸ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۲/۰۷ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۲/۲۰

چکیده

این پژوهش با هدف واکاوی و بررسی بازنمایی مفهوم «مقاومت» در اشعار هیئت آیین حسینی، پس از رویداد «طوفان الاقصی» انجام شده است. این تحقیق با رویکرد کیفی و روش تحلیل مضمون، بر پایه گردآوری و بررسی متون اشعار و نوحه‌های این هیئات شکل‌گرفته است و داده‌ها پس از رمزگذاری در سه سطح مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر تحلیل شده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد اشعار آیینی هیئت آیین حسینی، شبکه‌ای از معانی را بازنمایی می‌کنند که مهم‌ترین آنها پیوند تاریخی عاشورا با مقاومت معاصر، تکیه بر مضامین قرآنی و مشروعیت‌بخشی دینی به مقاومت، شهید محوری و قهرمان‌سازی، فلسطین محوری و امید آخرالزمانی است. زبان استعاری، حماسی و رجزگونه در این اشعار، نقشی اساسی در تبدیل عاطفه سوگ به کنش هویتی و مقاومت محور مخاطب ایفا می‌کند. اشعار، با تلفیق مضامین عاشورایی و مقاومت اسلامی، مخاطب را از سطح سوگواری صرف به کنشگری در میدان روایت مقاومت سوق می‌دهند. تحلیل‌ها نشان می‌دهد که این هیئت نه‌تنها یک نهاد آیینی، بلکه کنشگری است که از طریق تولید و بازنمایی

* **نویسندهٔ مسئول مکاتبه:** زهرا شهبازی، Zahrashahbazi@ihu.ac.ir

– استناد این مقاله:
شهبازی، ز. (۱۴۰۵). بازنمایی مقاومت در اشعار آیینی پس از طوفان الاقصی (مورد مطالعه: هیئت آیین حسینی شهر تهران)، ۵(۱۰)، ۱۸۳–۲۰۸.
DOI:10.22077/jcrl.2026.10446.1244

Copyright © 2026 by the authors, Published by University of Birjand. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0).

این متون، در تثبیت و گسترش بازنمایی مقاومت در فضای فرهنگی معاصر سهم دارد. بر این اساس، شعر آیینی در هیئت به رسانه‌ای جمعی برای بازآفرینی و بازنمایی معنای مقاومت در قالب آیین و احساس بدل می‌شود.

کلیدواژه‌ها: مقاومت، اشعار آیینی، هیئت‌های مذهبی، بازنمایی، طوفان الاقصی.

۱. مقدمه

هیئت‌های مذهبی در جامعه ایرانی، ازجمله نهادهای فرهنگی – اجتماعی تأثیرگذار در بازتولید معانی جمعی و سامان‌دهی کنش‌های دینی، اجتماعی و سیاسی به شمار می‌آیند. شکل‌گیری و تداوم هیئت‌ها، ریشه در ضرورت تاریخی حفظ و انتقال واقعه عاشورا در بطن اجتماع دارد؛ ضرورتی که پس از واقعه کربلا، توسط حضرت زینب کبری (س) و امام سجاد (ع) در قالب روایت، یادآوری و تبیین اجتماعی عاشورا پی گرفته شد (حسینی، ۱۳۸۹:۲۱). از این منظر، هیئت نه صرفاً یک آیین سوگواری، بلکه بستری برای استمرار روایت عاشورا در زندگی جمعی شیعیان است.

در طول تاریخ تشیع، به‌ویژه در ایران، هیئت‌های مذهبی علاوه بر کارکرد آیینی، نقش ارتباطی و معنایی مهمی ایفا کرده‌اند و از طریق زبان، مناسک، شعر و اجرا، به تولید و انتقال معنا در حوزه عمومی پرداخته‌اند. «پژوهش‌ها نشان می‌دهد که این نهادها از مهم‌ترین بسترهای گسترش فرهنگ اسلامی، نهادینه‌سازی باورهای دینی و شکل‌گیری کنش‌های جمعی مذهبی در جامعه ایرانی بوده‌اند» (بابایی و همکاران، ۱۳۹۶:۶). بدین‌ترتیب، هیئت را می‌توان رسانه‌ای آیینی دانست که در آن، معنا در پیوند میان عاطفه، روایت و کنش اجتماعی شکل می‌گیرد.

در سال‌های اخیر، با گسترش تحولات منطقه‌ای و بروز بحران‌های سیاسی – اجتماعی در جهان اسلام، به‌ویژه مسئله فلسطین، هیئت‌های مذهبی به‌عنوان نهادهایی ریشه‌دار در فرهنگ دینی، بیش از پیش در معرض بازنمایی و تفسیر این تحولات قرار گرفته‌اند. رویداد «طوفان الاقصی» در مهر ۱۴۰۲، به‌عنوان یکی از نقاط عطف تحولات معاصر، زمینه‌ساز بازخوانی مفاهیم مقاومت، ظلم‌ستیزی و شهادت در بسیاری از فضاهای فرهنگی و آیینی از جمله هیئت‌های مذهبی شد. در این میان، اشعار و نوحه‌های آیینی، به‌مثابه متونی فرهنگی، نقش محوری در بازنمایی این مفاهیم و جهت‌دهی به احساسات و ادراک جمعی مخاطبان ایفا کرده‌اند.

۱-۱. بیان مسئله

با وجود نقش تاریخی و معاصر هیئت‌های مذهبی در تولید و بازتولید معنا، بخش قابل توجهی از مطالعات انجام‌شده درباره هیئت‌ها، عمدتاً بر جنبه‌های آیینی، جامعه‌شناختی یا مناسکی آن‌ها متمرکز بوده و کمتر به اشعار و متون آیینی به‌عنوان حاملان روایت و معنا توجه کرده‌اند. این در حالی است که شعر و نوحه در هیئت، نه صرفاً عنصری هنری، بلکه بخشی از نظام روایی هیئت است که از طریق آن، مفاهیم دینی، تاریخی و سیاسی در قالب عاطفی و جمعی بازنمایی می‌شوند.

پس از رویداد طوفان الاقصی، بازنمایی مفهوم «مقاومت» در فضای هیئت‌های مذهبی، به‌ویژه از طریق اشعار آیینی، ابعاد تازه‌ای یافته است. این اشعار با پیوند دادن واقعه عاشورا به تحولات معاصر، تلاش می‌کنند روایتی منسجم از مقاومت ارائه دهند که در آن، مفاهیمی چون ظلم‌ستیزی، شهادت، مظلومیت، امید مهدوی و حمایت از فلسطین در قالبی آیینی و احساسی بازتولید می‌شوند. بااین‌حال، چگونگی شکل‌گیری این روایت، سازوکارهای معنایی آن و شیوه‌های بازنمایی مقاومت در اشعار آیینی هیئت‌ها، هنوز به‌صورت نظام‌مند و تحلیلی مورد بررسی قرار نگرفته است.

مسئله اصلی این پژوهش از این خلأ ناشی می‌شود که مقاومت در اشعار آیینی هیئت‌های مذهبی، به‌ویژه پس از طوفان الاقصی، چگونه روایت و بازنمایی می‌شود؟ و این روایت چه ویژگی‌های معنایی و روایی دارد؟ در این راستا، پژوهش حاضر با تمرکز بر هیئت آیین حسینی شهر تهران، به بررسی بازنمایی مقاومت در اشعار و متون آیینی نوحه‌های این هیئت می‌پردازد و شعر را نه به‌عنوان یک اثر ادبی مستقل، بلکه به‌مثابه متنی آیینی – فرهنگی در نظر می‌گیرد که در تعامل با شرایط اجتماعی و سیاسی معاصر، معنا را تولید می‌کند.

اهمیت پرداختن به این مسئله از آن جهت است که بررسی اشعار آیینی هیئت‌ها، امکان شناخت سازوکارهای فرهنگی بازتولید مقاومت را در بستری مردمی و غیررسمی فراهم می‌سازد. این پژوهش می‌کوشد با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون، به تبیین شبکه معانی و روایت‌هایی بپردازد که از طریق اشعار آیینی، مفهوم مقاومت را در فضای هیئت آیین حسینی بازنمایی و تقویت می‌کنند.

۲-۱. پیشینه پژوهش

در سال‌های اخیر پژوهش‌های متعددی دربارهٔ نقش هیئت‌ها و متون آیینی در بازتولید معناهای فرهنگی انجام شده است، اما بیشتر آن‌ها بر جنبه‌های جامعه‌شناختی و آیینی متمرکز بوده‌اند و کمتر به سطح بازنمایی معنا پرداخته‌اند. در میان مطالعات پیشین، شماری از پژوهش‌ها به بررسی کارکردهای فرهنگی و اجتماعی هیئت‌ها پرداخته‌اند و در این آثار، هیئت به‌عنوان نهادی مذهبی – اجتماعی معرفی شده که در انسجام هویتی و بازتولید ارزش‌های دینی نقش دارد.

جبار رحمانی (۱۳۹۷) در کتاب *هیئت‌های عزاداری در جامعه ایران*، به آسیب‌شناسی سنت‌ها و جماعت‌های عزاداری در ایران می‌پردازد. نویسنده تلاش کرده است تا به موضوع لزوم حمایت و حفاظت از تنوع سنت‌های عزاداری و ممانعت از دخالت و دست‌کاری نهادهای قدرت در آن‌ها بپردازد. در این نوع از آسیب‌شناسی مهم‌ترین عامل آسیب‌زا مداخلهٔ اصحاب قدرت برای دست‌کاری سنت‌های عزاداری و تقلیل تنوع و تکثر آن به اشکال خاص و محدود است.

محسن حسام مظاهری (۱۳۸۷) در کتاب *رسانه شیعه؛ جامعه‌شناسی آیین‌های سوگواری و هیئت‌های مذهبی در ایران* را با موضوع بررسی جامعه‌شناختی آیین‌ها و مجالس عزاداری در ایران نوشته است. رویکرد اصلی و بنیادی نویسنده در این راستا، بررسی مجالس و آیین‌های مذهبی به‌مثابه پدیده‌ای اجتماعی بوده است؛ پدیده‌ای در متن و بطن جامعه که مختصات و تغییراتش تأثیر پذیرفته از وضعیت جامعه در ادوار مختلف است. این کتاب دو بخش دارد: ۱. بررسی تاریخی و ۲. بررسی جامعه‌شناختی. در بخش نخست، با نگاهی تحلیلی، سبب‌شناسانه و کارکردی، تاریخ پیدایش، تکوین، استمرار و تغییرات مجالس و آیین‌های عزاداری از واقعه عاشورا تا دوره معاصر در خط سیر مستمر و بدون انقطاع بررسی شده است. در بخش دوم، ابتدا مفاهیم بنیادی در تحلیل آیین‌های عزاداری و هیئت‌های مذهبی تعریف شده و سپس الگوهای مختلف برای گونه‌شناسی هیئت‌ها بررسی شده‌اند.

حبیب جمشیدی باندری (۱۳۹۷)، در پایان‌نامه‌ای با عنوان *کارکرد هیئات مذهبی در مانایی نهضت عاشورا در یک‌صد سال اخیر* با نگاهی متفاوت به هیئت‌های مذهبی، تأثیرگذاری و نقش آن در ماندگاری و مانایی فرهنگ عاشورایی را از طریق مطالعه کتابخانه‌ای و میدانی و مصاحبه با کارشناسان و مدیران هیئت‌های مذهبی برای خواننده

روشن نموده است. نهضت عاشورایی حسین (ع) و اهداف بلند قیام حضرت اباعبدالله، هیئت مذهبی و انواع آن، خصوصیات متولیان هیئات مذهبی کارکردهای مختلف و متنوع هیئت‌ها وحوزه‌های مختلف در این پژوهش بررسی شده است و وضعیت کنونی وگذشته هیئات مذهبی را طبق اسناد موجود مورد مداقه و تجزیه‌وتحلیل قرار داده و از تعدادی از هیئات مذهبی فعال شهر تهران که هر یک از آنها در حوزه‌ای کارکرد قابل‌ملاحظه داشته‌اند، نام‌برده و تأثیر مثبت آن بر مانایی فرهنگ عاشورایی ارائه شده است.

احمد یعقوبی (۱۳۹۵) در پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد خود *با عنوان نقش هیئت‌های مذهبی در تحولات سیاسی اجتماعی شهر کرمان از ۱۳۰٤ تا ۱۳۹۵ شمسی با* تکیه بر منابع و مآخذ مکتوب و روش تحقیق میدانی و مصاحبه با مدیران سیاسی، اجتماعی و دست‌اندرکاران هیئت‌های مذهبی، نقش این هیئت‌ها را در تغییرات اجتماعی، سیاسی، فرهنگی کرمان مورد بررسی قرار می‌دهد تا کارکرد آشکار و کنش خودآگاه هیئات مذهبی را بر تحولات کرمان مشخص نماید. بررسی انجام شده نشان داد که این هیئت‌های شهر کرمان با مشارکت و نقش فرهیختگان انقلابی و سیاسی در ترویج شعائر و آداب و رسوم مذهبی و ایجاد فضای فرهنگ دینی شهر و در تغییر نگرش مردم در فضای سیاسی که به پیروزی انقلاب منتهی گردید، تأثیرگذار بودند و زمینه مشارکت مردم را در کارهای عام‌المنفعه مثل فقر و محرومیت‌زدایی در عرصه اجتماعی فراهم کردند.

مرتضی مشعلچی و ابوالفضل مرشدی (۱٤۰۰) در مقاله‌ای با عنوان «*بررسی نقش هیئت‌های مذهبی در تقویت جامعه مدنی*: مطالعه موردی شهر یزد» با رویکردی جامعه‌شناختی، نقش هیئت‌های مذهبی در تقویت جامعه مدنی را بررسی و با استفاده از گونه‌شناسی آرمانی، سه نوع هیئت را شناسایی کرده‌اند. نخست، هیئت‌های هویت‌اندیش که تمرکز آن‌ها بر حفظ و تقویت هویت مذهبی و سنتی جامعه است. دوم، هیئت‌های بازاندیش که با محور قرار دادن تربیت مدنی و پیام‌های اجتماعی، به ایجاد فضای گفت‌وگو و تقویت مشارکت مدنی کمک می‌کنند. سوم، هیئت‌های مکتب‌لندیش که مأموریت خود را در راستای تحقق آرمان‌های جامعه ولایی تعریف کرده و عمدتاً فعالیت‌های جهادی و سازمان‌دهی اجتماعی را دنبال می‌کنند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که هیئت‌های مذهبی فراتر از کارکرد آیینی و مذهبی، به‌عنوان نهادهای واسط اجتماعی عمل کرده و به بازتولید سرمایه اجتماعی و فرهنگی کمک می‌کنند. هر یک از گونه‌های معرفی‌شده، ظرفیت‌های متفاوتی در شکل‌دهی به جامعه مدنی دارند.

مرتضی نثاری، عباس بلبایی، محمود حاجیلویی و رحیم حسین آب‌فروش (۱٤۰٤) در مقاله‌ای با عنوان «الگوی حکمرانی هیئت محور: نقش هیئت‌های مذهبی در تحقق حکمرانی اسلامی مبتنی بر مشارکت مردمی» با رویکرد نظریه داده‌بنیاد به بررسی جایگاه و ظرفیت هیئت‌های مذهبی در ساختار اجتماعی و سیاسی ایران پرداخته است. نتایج مطالعه نشان می‌دهد هیئت‌ها در سه سطح کارکردی عمل می‌کنند: نخست، در سطح بازنمایی‌سازی، که با استفاده از شعائر، نوحه‌ها و آیین‌های مذهبی، مفاهیم بنیادینی همچون جهاد و مقاومت را در حافظه جمعی تقویت می‌کنند. دوم، در سطح شبکه‌سازی مردمی، که از طریق فعالیت‌های جهادی و داوطلبانه، پیوندهای اجتماعی میان گروه‌های مختلف جامعه ایجاد می‌شود. سوم، در سطح مدیریت بحران، که هیئت‌ها با سازماندهی نیروهای مردمی در حوادثی چون سیل و بیماری‌های همه‌گیر، در نقش بازوی اجتماعی کارآمد ایفای نقش می‌کنند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که هیئت‌ها را می‌توان به‌عنوان یکی از بازوهای مهم حکمرانی اسلامی مبتنی بر مشارکت مردمی تعریف کرد.

برایند مرور پیشینه نشان می‌دهد که تحلیل بازنمایی مقاومت در متون آیینی هیئت‌ها تاکنون به‌صورت مستقیم انجام نشده است؛ لذا این مقاله با تمرکز بر هیئت آیین حسینی تهران، می‌کوشد این خلأ پژوهشی را پر کند و نشان دهد که اشعار آیینی چگونه از طریق بازنمایی فرهنگی، مفاهیم مقاومت را تولید و در حافظه‌ی جمعی تثبیت می‌کنند.

۳-۱. ضرورت و اهمیت

این پژوهش از آن جهت دارای اهمیت است که به یکی از حوزه‌های کمتر کاوش‌شده در مطالعات فرهنگی و ارتباطی معاصر می‌پردازد؛ یعنی بازنمایی و بازتولید روایت مقاومت در بستر هیئت‌های مذهبی. تاکنون مطالعات متعددی درباره نقش هیئت‌ها در حفظ آیین‌های عاشورایی انجام شده است، اما اغلب این تحقیقات به ابعاد آیینی یا جامعه‌شناختی آن محدود بوده و کمتر به جنبه‌های روایی، رسانه‌ای و فرهنگیِ مقاومت پرداخته‌اند. این پژوهش درصدد است تا این خلأ را پر کند و به تبیین سازوکارهای شکل‌گیری، انتقال و تقویت روایت مقاومت در چارچوب گفتمان آیینی بپردازد. بررسی مؤلفه‌های روایت مقاومت در هیئت‌های مذهبی، نه‌تنها از منظر فرهنگی و اجتماعی اهمیت دارد؛ بلکه از جنبه‌های سیاسی و منطقه‌ای نیز حائز اهمیت فراوان است. هیئت‌های مذهبی به‌عنوان یکی از نهادهای تأثیرگذار و مؤثر در جامعه، نقشی کلیدی در بازتولید روایت‌های دینی، فرهنگی و سیاسی دارند.

این پژوهش از دو منظر علمی و اجتماعی قابل تبیین است. از منظر علمی، این تحقیق با تمرکز بر هیئت آیین حسینی به‌عنوان یک نمونه معاصر و فعال، می‌کوشد نشان دهد که چگونه روایت‌های مذهبی در قالب آیین‌های جمعی به عرصه‌ای برای بازتولید مفاهیم مقاومت و هویت جمعی تبدیل می‌شوند؛ درواقع، این پژوهش از رهگذر تلفیق رویکرد تحلیل مضمون با چارچوب نظری ارتباطات آیینی، در پی آن است تا به درکی تازه از کارکرد فرهنگی هیئت‌ها در تولید معنا و سامان‌دهی اجتماعی دست یابد.

از منظر کاربردی نیز، نتایج این مطالعه می‌تواند برای نهادهای فرهنگی، رسانه‌ای و آموزشی حائز اهمیت باشد؛ زیرا نشان می‌دهد چگونه روایت‌های دینی و آیینی می‌توانند به سرمایه فرهنگی و ارتباطی جامعه در برابر تهدیدهای فرهنگی و رسانه‌ای تبدیل شوند. همچنین یافته‌های پژوهش می‌تولند به فهم بهتر پیوند میان آیین‌های مذهبی و جریان‌های مقاومت در سطح منطقه‌ای کمک کند و از این رهگذر، راهکارهای فرهنگی و اجتماعی ارائه دهد.

به‌طورکلی، ضرورت انجام این پژوهش در آن است که با نگاهی میان‌رشته‌ای میان فرهنگ، دین، ارتباطات و مقاومت، به تبیین یکی از مهم‌ترین سازوکارهای بازتولید هویت دینی و فرهنگی در جامعه معاصر ایران می‌پردازد. این پژوهش نه صرفاً بازگوکننده اهمیت هیئت‌ها، بلکه تلاشی نظام‌مند برای فهم علمی فرایند روایت‌سازی مقاومت در این بستر است؛ فرایندی که تاکنون کمتر مورد مطالعه قرار گرفته است.

۲. چارچوب نظری و مفهومی

۲-۱. نظریه بازنمایی

«بازنمایی» یکی از مفاهیم بنیادی در مطالعات رسانه‌ای است. کلمه‌ای که معانی احتمالی متفاوتی را به همراه دارد. بازنمایی راه و روشی است که از طریق آن، رسانه‌ها حوادث و واقعیت‌ها را نشان می‌دهند. از نظر ریچارد دایر مفهوم بازنمایی در رسانه‌ها عبارت است از «ساختی که رسانه‌های جمعی از جنبه‌های مختلف واقعیت مثل افراد، مکان‌ها، اشیاء، اشخاص، هویت‌های فرهنگی و دیگر مفاهیم مجرد ایجاد می‌کنند. تجلی بازنمایی‌ها ممکن است به صورت گفتاری، نوشتاری یا تصاویر متحرک باشد» (هال، ۱۸:۱۳۸۸).

نظریه بازنمایی یکی از مفاهیم و نظریات بنیادی است که نقش تعیین‌کننده‌ای در فرایند معناسازی ایفا می‌کند. بازنمایی در این چارچوب نه به‌عنوان انعکاسی منفعل از واقعیت، بلکه به‌مثابه فرایند فعال معناپردازی تلقی می‌شود. به تعبیر استوارت هال، بازنمایی «تولید معنا از طریق زبان» است. زبان در اینجا، مفهومی گسترده دارد و شامل هرگونه نظام نشانه‌ای همچون گفتار، تصویر، رفتار، مناسک آیینی و حتی سکوت می‌شود. «بازنمایی، تولید معنا از طریق زبان است. این زبان می‌تواند گفتار، تصویر، رفتار، یا هر نظام نشانه‌ای باشد که برای انتقال معنا استفاده می‌شود (هال، ۱۳۸۰ :۲۸).

از منظر هال، «بازنمایی تنها نشان‌دادن واقعیت نیست، بلکه هم‌زمان با آن، نوعی ساخت و شکل‌دهی به واقعیت نیز معنا دارد. درواقع، آنچه به‌ظاهر «واقعیت» بازنموده می‌شود، حاصل فرایندهای بازنمایی، ایدئولوژیک و فرهنگی است که از طریق نظام‌های بازنمایی شکل می‌گیرند» (همان :۲۸-۲۹).

در زمینهٔ این موضوع، بازنمایی نه صرفاً به‌عنوان انتقال ساده مفاهیم مقاومت، بلکه به‌منزلهٔ فرایند فعال ساخت معنا در بستر هیئت مذهبی و آیین‌های عاشورایی تلقی می‌شود. هیئت‌های مذهبی، به‌ویژه در مواجهه با تحولات معاصر سیاسی – نظامی نظیر «طوفان الاقصی»، به‌مثابه مکان‌های فرهنگی/ آیینی عمل می‌کنند که در آن‌ها بازنمایی مقاومت، بازنمایی، بازتولید و تثبیت می‌شود.

بازنمایی مقاومت در هیئت‌ها خنثی یا بی‌طرف نیست، بلکه همواره با ایدئولوژی همراه است. ایدئولوژی اسلامی – انقلابی که در این فضاها بازتولید می‌شود، مقاومت را به‌مثابه وظیفه‌ای دینی و ارزشمند بازنمایی می‌کند و از این طریق، مشارکت مخاطب را از سطح احساسی تا سطح هویتی و سیاسی ارتقا می‌دهد.

۲-۲. مقاومت

مقاومت صرفاً امری خیالی نیست، بلکه رویارویی فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و نظامی است که با هر کدام باید به‌مقتضای خود، رویه دفاع را در پیش گرفت (فرمی‌باف و همکاران، ٦:۱۳۹۹).

در قرآن کریم نیز بارها بر مقاومت مسلمانان در برابر ستم و ظلم اجتماع و ایستادگی در برابر دشمنان خدا تأکید شده است. در آیهٔ ٦٠ سوره انفال آمده است:

«وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ»

«و در برابر آنان آنچه در قدرت و توان دارید از نیرو [و نفرات و سازوبرگ جنگی] و اسبان ورزیده [برای جنگ] آماده کنید تا به‌وسیله آنها دشمن خدا و دشمن خودتان و دشمنانی غیر ایشان را که نمی‌شناسید، ولی خدا آنان را

می‌شناسد بترسانید و هر چه در راه خدا هزینه کنید، پاداشش به طور کامل به شما داده می‌شود، و مورد ستم قرار نخواهید گرفت».

از منظر قرآن، مقاومت در برابر دشمنان امری ضروری است و بر اساس اصل اجتماعی بودن انسان‌ها، مشارکت در برابر هجمه دشمنان امری حیاتی است. مقاومت از ضروریات زندگی بشری در عصر حاضر است و اساس آموزه‌های دینی ما بر ظلم‌ستیزی استوار گشته و در این راه بشارت‌های خداوند و وعده‌های نصرت او، آرام‌بخش قلب مؤمنان است (فرمی‌باف و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۱).

جیمز اسکات در اثر کلاسیک خود، *هنر مقاومت*، از «متن‌های پنهان سلطه» یاد می‌کند و نشان می‌دهد که چگونه مقاومت می‌تواند در اشکال نمادین، فرهنگی، زبان، طنز، آیین‌ها و رفتارهای جمعی ظهور یابد، حتی زمانی‌که به‌ظاهر سلطه سیاسی پابرجاست (اسکات، ۱۳۹۵: ۳۳). «به‌طورکلی مقاومت در برابر نظام سلطه صورت می‌پذیرد که این نظام سلطه در ساختار نظام بین‌الملل در پی تفوق هژمونی در عرصه‌های مختلف است» (حسن‌نیا مقدم و دیگران، ۱۳۹۹: ۷٦).

سید جعفر شهیدی (۱۳۸٤: ۹٦) نیز در بررسی فلسفهٔ عاشورا تأکید می‌کند که «قیام امام حسین (ع)، الگویی است از مقاومت آگاهانه و عزتمندانه در برابر سلطه‌گری است که در طول قرون، الهام‌بخش جنبش‌های عدالت‌خواهانه در دنیای اسلام بوده است».

۳-۲. هیئت‌های مذهبی

کلمه «هیئت» در لغت به معنای «صورت، شکل و حالت هر چیز» آمده است (دهخدا، ۱۳۸۹: «هیئت»). مظاهری هیئت را این گونه تعریف می‌کند:

> هیئت یک گروه اجتماعی، با سابقه تاریخی مشخص و تجمعی از افرادی است که در راستای زنده نگه داشتن یاد و خاطره یک مناسبت مذهبی (اعیاد، ایام والدت و شهادت ائمه) با محوریت واقعه عاشورا و قیام امام حسین (علیه السلام) و براساس ساختار دو گانه «واعظ» (سخنران، آخوند)/ «ذاکر» (مداح، روضه خوان) تشکیل می‌شود و اعضا، از طریق روش‌هایی معمول و آدابی مشخص (سینه زنی، زنجیر زنی/ دست زدن) به سوگواری یا شادمانی می‌پردازند؛ شرکت در آن اختیاری و براساس یک اعتقاد و باور درونی است؛ متناسب با ویژگی‌های سازمانی و نیز مخاطبان، یک هیئت جدای از هدف اصلی‌اش، کارکردهای دیگری را هم می‌تولند در بر گیرد (مظاهری، ۱۳۸۹: ۲۷۵).

می‌توان گفت که هیئت‌ها در فرهنگ دینی ما قدمتی کهن داشته و مسیری برای حفظ اسلام ناب محمدی (ص) و اشاعه پیام عاشورا، آزادگی و ایستادگی در برابر ظلم زمانه، بوده‌اند.

> به دلیل چنین جایگاه قابل‌توجهی بود که پس از انقلاب اسلامی نیز امام خمینی (ره) به‌عنوان رهبر انقلاب اسلامی، مشوق و الهام‌بخش تشکیل و گسترش فعالیت هیئت‌های مذهبی و مجالس عزاداری بوده و بعضاً دارای نماینده هم در برخی از آن‌ها بودند و ایشان بارها در سخنرانی‌های خود بر این نکته تأکید و توجه بسیار زیادی ابراز نمودند (افروغ، ٦:۱۳۸۷).

مقام معظم رهبری، سید علی خامنه‌ای نیز بارها به نقش بی‌بدیل هیئت‌های مذهبی در پیشبرد اهداف مقدس نظام جمهوری اسلامی اشاره نموده‌اند. «این هیئت‌ها از جمله بارقه‌های درخشان حسینی در فضای جامعه اسلامی ما و از

برکات و حسنات جاریه آن نهضت عظیم الهی است» (دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای، ۱۳۷۳).

هیئت‌ها معمولاً در فضای بینابینی روابط اجتماعی و منزلت‌های اجتماعی ساخت‌یافته افراد شکل می‌گیرند و گاه مرزهای محله‌ای را نیز پشت سر می‌گذارند تا گروهی از مؤمنان یا افرادی با ویژگی‌های مشترک مانند قومیت را فارغ از تمایزهای اجتماعی، سیاسی و اقتصادی‌شان، در یک جا جمع کنند. «این اجتماع مذهبی که در فضای آستانه‌ای شکل می‌گیرد، افراد را با پیشینه‌های متفاوت به یکدیگر پیوند می‌دهد و در زمینه‌ای مناسکی، هویت مشترکی جمعی و مذهبی آن‌ها را بازتولید می‌کند» (رحمانی، ۱۳۹۷: ۲۵-۲٦).

۲-۲-۱. هیئت آیین حسینی

مورد پژوهش این مطالعه، هیئت مذهبی آیین حسینی شهر تهران است که در بازه زمانی پس از رخداد طوفان‌الاقصی (۲۰۲۳ میلادی / ۱٤۰۲ شمسی) تا زمان انجام پژوهش، فعالیت‌های آیینی و رسانه‌ای گسترده‌ای در راستای بازنمایی روایت مقاومت، به‌ویژه در حمایت از مردم فلسطین و محکومیت اشغالگری رژیم صهیونیستی داشته است.

«هیئت آیین حسینی» که مجالس خود را به‌صورت هفتگی و در مناسبت‌ها در آستان مقدس امامزاده قاضی‌الصابر (ع) در تهران برگزار می‌کند، از منظر جایگاه مکانی، الگوی برگزاری، شبکه کنشگران و ساختارهای پشتیبان، نمونه‌ای برجسته از هیئت‌های شهریِ معاصر است که هم‌زمان دو کارکرد «آیین‌مندی شیعی» و «روایتگری اجتماعی» را پیش می‌برد. پیوند مکانیِ هیئت با یک بقعه متبرکه (قاضی‌الصابر) به آن سرمایه‌ی مکانیِ قدسی می‌بخشد و مناسک را در بافتی اجرا می‌کند که خود حامل حافظه‌ی مذهبی و اعتبار نمادین است؛ انتشار خبرها و گزارش‌های رسانه‌ای از برگزاری آیین‌های محرم و دیگر مناسبت‌ها در همین مکان و با حضور مداح شاخص، حاج میثم مطیعی، مؤید این پیوند پایدارِ مکان مناسک است.

انتخاب شعر و نغمه در آیین حسینی با تأکید بر محورهای هویتیِ شیعی (عاشورا، انتظار، ولایت) و پیوند آن با مضامین مقاومت (فلسطین، استکبارستیزی، دفاع از مظلوم) چارچوب محتوایی را قوام می‌دهد.

در موضوع روایت مقاومت، هیئت آیین حسینی یک «صحنه‌ی روایی» به معنای دقیق کلمه است: رخدادهای منطقه‌ای و جهانیِ مرتبط با مقاومت، از طریق دستگاه بلاغی و نمادینِ هیئت باز چارچوب‌بندی می‌شوند؛ مضامین قرآنی و عاشورایی نقش «اصل مشروعیت‌بخش» و «الگوی قهرملنلنه» را برعهده دارند و کنش‌های جهادی – خیریه‌ای، روایت را از سطح گفتار به سطح عمل امتداد می‌دهند.

۲-۲-۲. طوفان الاقصی

اصطلاح «طوفان الاقصی» نخستین‌بار در تاریخ ۷ اکتبر ۲۰۲۳ (۱۵ مهر ۱٤۰۲) توسط محمد ضیف، فرمانده کل گردان‌های عزالدین قسام، شاخه نظامی حماس، در یک پیام صوتی اعلام شد. این پیام از طریق رسانه‌های وابسته به حماس، به‌ویژه شبکه‌های تلویزیونی و وبگاه‌های رسمی این جنبش، منتشر گردید. در این پیام، ضیف آغاز عملیات گسترده‌ای علیه رژیم صهیونیستی را با نام «طوفان الاقصی» اعلام کرد. این عملیات در واکنش به جنایات

مداوم رژیم صهیونیستی، به‌ویژه هتک حرمت مسجدالاقصی و کشتار فلسطینیان، طراحی و اجرا شد (المیادین، ۲۰۲۳).

عملیات طوفان الاقصی که در ۷ اکتبر ۲۰۲۳ رخ داد، زلزله بزرگی در سیستم امنیتی اسرائیل ایجاد کرد و نظریه بازدارندگی اسرائیل را تضعیف و فرسوده کرد. این عملیات، توجه به گزینه نظامی را به عنوان گزینه اصلی در حل مناقشه با اشغالگران بازگرداند و به همان میزان، توجه به آرمان فلسطین را پس از کاهش توجه به آن، احیا کرد (محمد صالح و همکاران، ۲۰۲٤: ٦)

این نخستین‌بار بود که رزمندگان فلسطینی با عبور از دیوار مرزی غزه، به شهرک‌های اطراف نفوذ کردند و در کنار کشته‌شدن ٤۳۰ رژیم صهیونیستی و مجروح‌شدن حداقل ۲۰۰۰ نفر، ۷۵۰ نفر نیز به اسارت نیروهای حماس درآمدند. این عملیات از طرف حماس، به‌عنوان «طوفان القصی» نام‌گذاری شد (خبرگزاری ایسنا، ۱٤۰۲).

۲-۳. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت، کیفی است و با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون انجام شده است. «روش تحلیل مضمون کیفی، مهارت‌های اساسی موردنیاز برای بسیاری از تحلیل‌های کیفی را فراهم می‌کند» (تادرس و هالووی، ۲۰۰۳:۵۰)

تحلیل مضمون، یکی از مهارت‌های عام و مشترک در تحلیل‌های کیفی است؛ به همین دلیل، بویاتزیس (۱۹۹۸: ٤)، آن را نه روشی خاص بلکه ابزاری مناسب برای روش‌های مختلف، معرفی می‌کند. ریان و برنارد (۲۰۰۰) نیز رمزگذاری مضامین را فرایند پیش‌نیازِ تحلیل‌های اصلی و رایجِ کیفی، معرفی می‌کنند تا روشی منحصربه‌فرد و خاص (عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۲).

تحلیل مضمون از نظر «براون و کلارک» شامل شش مرحله اصلی است:

۱. آشنایی با داده‌ها

۲. رمزگذاری اولیه

۳. جستجوی مضامین

٤. بازبینی مضامین

۵. تعریف و نام‌گذاری مضامین

٦. نگارش گزارش نهایی

«مزیت تحلیل مضمون در انعطاف‌پذیری آن است؛ این روش با نظریه‌های مختلف قابل تلفیق بوده و می‌تواند برای استخراج بازنمایی‌ها، ساختارهای معنایی یا بازنمایی‌های فرهنگی مورداستفاده قرار گیرد» (نوول و همکاران، ۲۰۱۷: ۳). در این پژوهش، تحلیل مضمون از نوع استقرایی و انعطاف‌پذیر است؛ یعنی مضامین از دل داده‌ها استخراج شده‌اند، نه بر اساس چارچوب مفهومی ازپیش‌تعیین‌شده.

انتخاب هیئت آیین هنر حسینی به‌عنوان جامعه موردمطالعه، بر اساس معیارهای نظری و با درنظرگرفتن ویژگی‌هایی نظیر تأثیرگذاری در میان مردم، تأثیرگذاری در عرصه رسانه‌ای، تمرکز بر مضامین مقاومت، و تولید منظم محتوای

فرهنگی (مرتبط با موضـــوع) انجام گرفته اســـت. این جامعه به‌عنوان نمونه‌ای واجد شـــرایط از فعالیت‌های آیینی مقاومت محور، واجد ارزش تحلیلی و نظری برای پاسخ به اهداف تحقیق است.

فرایند رمزگذاری به‌صـورت دسـتی و با اسـتفاده از نرم‌افزار MAXQDA2024 انجام شـده اسـت. در این فرایند، ابتدا مفاهیم کلیدی از دل داده‌ها اسـتخراج شـد، سـپس بر اسـاس هم‌پوشـانی معنایی آن‌ها، مضـامین اولیه شـکل گرفت و نهایتاً در قالب مضامین اصلی و فرعی دسته‌بندی شدند.

۳. یافته‌ها و نتایج پژوهش

اشـعار و متون مداحی‌ها به‌عنوان یکی از مهم‌ترین لایه‌های زبانی و بیانی در هیئت آیین حسـینی، بسـتری غنی برای بازنمایی مقاومت فراهم کرده‌اند. این اشـعار نه‌تنها بیان احسـاسـات مذهبی هسـتند، بلکه نقش فعالی در جهت‌دهی به افکار، ارزش‌ها و نگرش‌های مخاطبان این هیئت ایفا می‌کنند. در تحلیل اشـعار، ۱۷ شـعرمورد بررسـی و تحلیل قرار گرفتند که از میان گزاره‌های آن‌ها، ۳۰٤ مضمون و رمز اولیه استخراج شد..

مضـامین پایه به‌دست‌آمده از شـعرها، اغلب خصـلتی ترکیبی دارند؛ به‌طوری‌که مفاهیم عاطفی مانند مظلومیت و فراق، با مضـــامین کنشـــگرانه‌ای چون ایســـتادگی، تحقیر دشـــمن و ضـــدیت با صـــهیونیســـم و دعوت به امید و ظهور درهم‌آمیخته‌اند. این ویژگی، ساختار شعرها را از سطح ادبیات آیینی به سطح جانمایی‌سازی اجتماعی ارتقا می‌دهد.

از ســوی دیگر، ترکیب لحن حماســی، زبان خطابی و اســتفاده از قالب‌هایی چون شــعار، رجز و ندا، شــعرها را به رسـانه‌ای جمعی برای انتقال پیام مقاومت بدل سـاخته اسـت. در بخش زیر، برخی از مهم‌ترین اشـعار و مضـامین پایه شناسایی‌شده در اشعار هیئت، همراه با نمونه‌های بیانی و فراوانی آن‌ها ارائه شده است.

نمونه‌هایی از اشعار:

جدول شماره ۱- شعراول: آغاز شد نصرالله

گزاره	رمز
بوی خدا می‌داد دستانش	رهبران مقاومت
آن مردِ عاشق، مرد میدان بود	پاسداشت شهیدان
فرمانده دل‌های حزب‌الله	رهبران مقاومت
سروهای سبز لبنان بود	استفاده از زبان استعاری
پروانه سان در آرزوی نور	فرهنگ شهادت
عمری میان شعله‌ها جنگید	رجز جهادی
آن‌قدر دنبال شهادت رفت تا عاقبت محبوب خود را دید	فرهنگ شهادت
ما گردباد آسمان گردیم	رجز جهادی
با خود به‌جز آتش نیاوردیم	رجز جهادی
زمان مرگ اهریمن	تحقیر دشمن
زمان انتقام ماست	خون‌خواهی
ای تیغ‌های تشنه بسم‌الله	رجز جهادی
وقت نبرد ما، قیام ماست	دعوت به بیداری و جهاد
او صبح را فریاد زد تا عمر شب کوتاه شد	استفاده از زبان استعاری

آخر شهادت آمد و آغاز نصرالله شد	پاسداشت شهیدان
شیطان ز پا می‌افتد	تحقیر دشمن
پایان ظالم می‌رسد	امید و ظهور مهدوی
سید حسن در لشکری با حاج‌قاسم می‌رسد	رهبران مقاومت
آیینه را بشکن تماشا کن هر تکه‌اش تصویری از دریاست	استفاده از زبان استعاری
تا استقامت هست و حق باقی است نصر خدا همواره پا برجاست	مقاومت مسلمانان
تهران و شام و کوفه و صعده امروز دوشادوش بیروت است	وحدت محور مقاومت
این منطقه انبار باروت است	مقاومت در برابر صهیونیسم
با رعد و فتح و قادر و سجیل	پیوند مضامین قرآنی و مقاومت
گور خودش را کند رژیم صهیونیستی	ضدیت با صهیونیسم

شعر «آغاز شد نصرالله» نمونه‌ای از ادبیات هیئتی معاصر است که در آن مضامین دینی، انقلابی و حماسی به‌صورت درهم‌تنیده بازتاب یافته‌لند. «نصـــرالله» در اینجا هم به‌عنوان یک کلمه قرآنی و هم به‌عنوان نماد رهبر مقاومت لبنان، حامل بار مفهومی دوگانه‌ای اسـت: وعدهٔ نصـرت الهی و تجسـم عملی آن در مقاومت معاصـر. شـاعر این اثر (سـید محمدصـادق آتشـی)، با سـاختن تصـویری قدسـی از شـخصـیت‌های مقاومت (به‌ویژه سـردار سـلیمانی و سـید حسـن نصرالله) نقش آنان را نه‌فقط به‌عنوان قهرمان، بلکه به‌عنوان تجلی اراده الهی در تاریخ معاصر بازنمایی می‌کند.

شـــعر با زبان بصـــری قوی و ســـاختار آوایی پرقدرت، نه‌تنها پیام مقاومت را منتقل می‌کند؛ بلکه مخاطب را در یک تجربه حســی – معنوی قرار می‌دهد که از عزاداری فراتر رفته و به عرصـــه کنشـــگری فرهنگی و ســـیاســـی نزدیک می‌شود.

جدول شماره ۲- شعر دوم: این غیرت دریاست

گزاره	رمز
هرگز بدون ابر، باران نمی‌گیرد	استفاده از زبان استعاری
بی غرش امواج، طوفان نمی‌گیرد	استفاده از زبان استعاری
این غیرت دریاست این رعدوبرق ماست	استفاده از زبان استعاری
طوفان الاقصی، پایان نمی‌گیرد	سازش‌ناپذیری مسلمانان
زنده بادا فلسطین	فلسطین و مسجدالاقصی
زنده بادا شهادت	فرهنگ شهادت
خوابند وجدان‌ها، در این سخن شک نیست	نفی بی‌طرفی و سکوت در برابر ظلم
لالایی کودک، آواز موشک نیست	مظلومیت کودکان و مادران مقاومت
زنده‌باد استقامت	بصیرت و پایداری
ای دولت جعلی	تحقیر دشمن
در آتش این قهر، چون دود خواهی شد	تحقیر دشمن

ای قوم وامانده	تحقیر دشمن
از هر طرف رانده	تحقیر دشمن
در قبر خود آخر، مفقود خواهی شد	رجز جهادی
خاک پاک فلسطین	فلسطین و مسجدالاقصی
بعدازاین مقتل توست	رجز جهادی
آنچه قطعی و حتمی است، مرگ مستعجل توست	تحقیر دشمن

شعر «این غیرت دریاست» نمونه دیگری از اشعار نوحه‌های هیئت آیین حسینی است که با بهره‌گیری از زبان استعاره‌ای، تصویری از خشم انباشته‌شده ملت‌های مظلوم و مبارز می‌سازد که به‌زودی همچون طوفانی بنیان‌برانداز، نظام سلطه را از جای خواهد کند. شاعر به‌جای استفاده مستقیم از واژگان خشونت‌بار، از عناصر طبیعت مانند دریا، باران، امواج و طوفان استفاده می‌کند تا نوعی قدرت متراکم و خشم مقدس را به تصویر بکشد. در لایه دیگر، شاعر این اثر (مهدی زنگنه) از تصاویر جان‌سوزی چون کودک، لالایی، موشک و شب وحشت بهره می‌برد تا هم بُعد عاطفی مخاطب را تحریک کند و هم ظلم ساختاری اسرائیل را به رخ بکشد. ساختار ضدیت با «دولت جعلی اسرائیل» در دل این شعر، بار دیگر ادبیات سیاسی را با احساسات مذهبی و اخلاقی پیوند می‌زند.

جدول شماره ۳- شعر سوم: سیدِ مقاومت شهید شد

گزاره	رمز
صحنهٔ نبرد حق و باطل است	پیکار با طاغوت
لحظه‌های مرگ و زندگی‌ست	استفاده از زبان استعاری
سیدِ مقاومت	رهبران مقاومت
پرچم حسین را نظاره کن	ارتباط عاشورا و مقاومت
مادران قد خمیده را ببین	مظلومیت کودکان و مادران مقاومت
حرمله سه‌شعبه را کشیده است کودک گلوبریده را ببین	ارتباط عاشورا و مقاومت
یک‌قدم به فتح قله مانده است	پیروزی مظلوم در نگاه اسلام
لحظهٔ نبرد کو به کوی ماست	مقاومت مسلمانان
در یکدیگر جبهه ایستاده‌ایم؟	جبهه جهانی مقاومت
شمر در سپاه روبروی ماست	ارتباط عاشورا و مقاومت
نامه‌ای رسیده از امام ما نامه‌ای منَ الحبیب الیَ الحبیب	ارتباط عاشورا و مقاومت
حکم قطعی جهاد آخر	پیکار با طاغوت
بوی کربلا رسیده، بوی سیب	ارتباط عاشورا و مقاومت
سپاه آخرالزمان	پیوند حسینی و مهدوی با مقاومت
لشکر اراده‌های آهنین	رجز جهادی
می‌کُشند و زنده می‌شویم باز	فرهنگ شهادت
از دل شراره‌های آتشین	استفاده از زبان استعاری
زمین خسته‌دل	فلسطین و مسجدالاقصی
روزگار غم عبور می‌کند	امید و ظهور مهدوی
سپاه عاشقان	رهبران مقاومت
منجی بشر ظهور می‌کند	امید و ظهور مهدوی

شعر «سید مقاومت شهید شد» در ساختار معنایی خود، تلفیقی از سه‌لایهٔ مهم را به تصویر می‌کشد: عاشورا، جبهه مقاومت، و مهدویت. سید مقاومت در اینجا می‌تواند ارجاعی به شهید سید حسن نصرالله یا هر سردار شهیدی از جبهه مقاومت باشد که به نماد فدایی شدن در راه دین تبدیل شده است. شاعر (حسین محسنات) با واژگانی چون «حرمله»، «بوی سیب»، «نامه امام»، و «شمر» بلافاصله ما را به فضای عاشورا می‌برد؛ اما تفاوت اینجاست که دشمنان آن روز با «شمرهای امروز» یکی شده‌اند. سطرهای پایانی شعر، بار امید و آینده‌نگری آن را برجسته می‌کنند. «سپاه عاشقان»، «ظهور منجی»، و «اراده‌های آهنین» همگی مفاهیمی هستند که مخاطب را از فضای ماتم به سمت انتظار سوق می‌دهند.

این شعر از اشعار کلیدی برای تزریق روح حماسی، بینش تاریخی، و انگیزش سیاسی در مخاطب است. در بستر هیئت، شعر می‌تواند نقشی الهام‌بخش برای مخاطبانی داشته باشد که خود را جزئی از «سپاه آخرالزمان» تلقی می‌کنند.

جدول شماره ٤- شعر چهارم: فاتحان خیبر

گزاره	رمز
حیدر یعنی ماندن بر سر پیمان‌ها	پیوند علوی، فاطمی و مقاومت
حیدر یعنی رفتن در دل میدان‌ها	پیکار با طاغوت
در راه تو گذشتیم از سر یا حیدر	ولایت‌مداری
دل‌برده از عالم یک گوشه‌چشم تو	رجز جهادی
از تهران تا صنعا می‌گوییم یا حیدر	وحدت محور مقاومت
تا مسجدالاقصی می‌گوییم یا حیدر	پیوند علوی، فاطمی و مقاومت
آه مظلومان در سور محشر دمید	مظلومیت مقاومت
کابوس صهیون شد روز «بَأسٍ شَدید»	پیوند مضامین قرآنی و مقاومت
«یَمْحَقَ الکافرین»، وعده‌ای آشناست	پیوند مضامین قرآنی و مقاومت
وحشت این قوم از دست خیبرگشاست	پیوند علوی، فاطمی و مقاومت
ما اگر با رجز بشکنیم این سکوت از هم می‌پاشد این خانهٔ عنکبوت	رجز جهادی
خانهٔ عنکبوت	تحقیر دشمن
گر طنین افکَنَد یا ابوالفضل ما گر شود موجی از یا حیدرها به پا از تل‌آویو و حَیْفا چه مانَد به جا	رجز جهادی
بیرقُ العباسِ خفّاقاً منصورا	پیروزی مظلوم در نگاه اسلام
فی نهج الخمینی للخامنئی نورا	ولایت‌مداری
لم‌یزل قولُه عندنا محفورا	پیوند مضامین قرآنی و مقاومت
کلُّ ما عندنا کان من عاشورا	ارتباط عاشورا و مقاومت
دمعُنا الرصاصُ والجبهةُ المِنبَر	دعوت به بیداری و جهاد
نرتدی السوادَ فی لباسِ العسکر یا حسینُ موتٌ للشیطان الاکبر	رجز جهادی
فی طریق الاقصی من کربلا المعبَر	ارتباط عاشورا و مقاومت

نمحو اسرائیلَ والنِدا یا حیدر	پیوند علوی، فاطمی و مقاومت

شعر «فاتحان خیبر» در ساختار معنایی خود، بازنمایی از پیوند ولایت، جهاد و مقاومت را شکل می‌دهد. شاعر با تکرار نام «حیدر» و اشاره به واقعهٔ خیبر، شجاعت علوی را به‌عنوان الگویی جاودان برای مبارزان امروز بازتولید می‌کند. در این شعر، ولایت‌مداری نه‌تنها نشانهٔ ایمان بلکه معیار اصلی ایستادگی در برابر طاغوت معرفی می‌شود. از منظر بازنمایی، مفهوم «حیدر» در این متن از سطح تاریخی فراتر می‌رود و به نشانه‌ای زنده برای پایداری در میدان‌های مقاومت معاصر تبدیل می‌شود.

در سطح دیگر، شعر با تصویرسازی از «خانهٔ عنکبوت»، نظام سلطه و صهیونیسم را در جایگاه ضعف و فروپاشی به تصویر می‌کشد و از زبان رجز و استعاره‌های رزمی برای القای روحیهٔ نبرد بهره می‌گیرد. بدین ترتیب، دشمن نه به‌عنوان نیرویی مقتدر، بلکه به‌صورت نماد پوشالی و شکننده بازنمایی می‌شود که در برابر ایمان مؤمنان تاب نمی‌آورد. این شعر با زبان آیینی، مخاطب را از فضای محلی به میدان فراملی مقاومت می‌برد و او را در شبکه‌ای از ایمان، ولایت و جهاد معنا می‌کند. «فاتحان خیبر» بدین‌سان، بازنمایی از مقاومت را در پیوند سه‌گانهٔ تاریخ مقدس، هویت ولایی و کنش جمعی معاصر تثبیت می‌کند.

جدول شماره ۵- شعر پنجم: هیهات من الذله

گزاره	رمز
هیهات اگر ذلت را انتخاب کنیم	سازش‌ناپذیری مسلمانان
جز برای خدا سر خم نخواهیم کرد.	سازش‌ناپذیری مسلمانان
امام حسین قیام کرد... تا اسلام را حفظ کند	استعاره تاریخی
امام حسین قیام کرد... تا اسلام را حفظ کند	ارتباط عاشورا و مقاومت
تا به فساد یزید پاسخ دهد	استعاره تاریخی
هیهات اگر ذلت را انتخاب کنیم	سازش‌ناپذیری مسلمانان
راه امام حسین... تا ظهور ادامه دارد	پیوند حسینی و مهدوی با مقاومت
راه امام حسین... تا ظهور ادامه دارد	ایستادگی در برابر ظلم
در یمن صبر و پایداری است	مقاومت مسلمانان

شعر «هیهات من الذله» از مصطفی منتظری مقاومت را به‌صورت سازش‌ناپذیریِ بنیادینِ مسلمانان بازنمایی می‌کند. محور معنایی متن بر تکرار فرمول‌های نفی ذلت قرار دارد؛ این تکرار زبانی، سازوکار رمزگذاریِ هویتیِ شعر است که «هیهات» را به نشانه‌ای از ردِ هرگونه تسلیم و امتیازبخشی تبدیل می‌سازد. در این بازنمایی، امتناع از سر خم‌کردن نزد هر قدرتی جز خدا نه یک گزاره اخلاقی صرف، بلکه معیار تشخیص هویت دینی و سیاسی خوانده می‌شود؛ بدین‌سان شعر، مقاومت را به شکلِ هنجار جمعی و هویتی نشان می‌دهد.

در لایهٔ ملموس‌تر، شعر با اشاره به مثال‌های معاصر همچون پایداری در یمن، سازش‌ناپذیریِ کلیِ گفتمان را به مصداق عملی پیوند می‌زند؛ یعنی نه فقط موضعی کلامی، بلکه یک الگوی رفتاریِ عینی که در عرصه‌های منطقه‌ای تحقق یافته است. این ترکیبِ نمادینِ عاشورا - مهدویت - مصداق‌های معاصر، فرایند بازنمایی را از سطح ایدئولوژیک به سطح عملِ جمعی منتقل می‌کند و مخاطب را در مقام شاهد و هم‌پیمانِ یک روایت تداومی قرار می‌دهد.

در این مرحله، مضامین پایه با یکدیگر مقایسه شدند تا الگوهای معنایی مشترک یا هم‌راستا در آن‌ها شناسایی گردد. این فرایند به تولید «مضامین سازمان‌دهنده» انجامید؛ مفاهیمی که نقش نظام‌بخشی به مضامین جزئی‌تر دارند و لایه‌ای میانی میان داده‌های خام و مضامین فراگیر ایجاد می‌کنند. این مضامین سازمان‌دهنده، نمایانگر خوشه‌های معناشناختی عمیق‌تری هستند که به پژوهشگر اجازه می‌دهند روابط درونی مفاهیم و دلالت‌های بازنمایی پنهان در داده‌ها را شناسایی کند.

جدول شماره ٦- رمزگذاری مضامین سازمان‌دهنده

مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه
قهرمان‌سازی و فرهنگ شهادت	رهبران مقاومت
	پاسداشت شهیدان
	فرهنگ شهادت
	خون‌خواهی
زبان حماسی و ادبیات مقاومت	استفاده از زبان استعاری
	رجز جهادی
	تاریخ مقدس / اسطوره‌ای
	زبان استعاره‌ای جنگ
بازنمایی عاشورایی و سنت مقدس	ارتباط عاشورا و مقاومت
	پیوند حسینی با مقاومت
	پیوند علوی و فاطمی با مقاومت
مشروعیت دینی و قرآنی مقاومت	پیوند مضامین قرآنی و مقاومت
	ولایت‌مداری
سازش‌ناپذیری و مرزبندی هویتی	سازش‌ناپذیری مسلمانان
	پیکار با طاغوت
	نفی بی‌طرفی و سکوت در برابر ظلم
مظلومیت محور مقاومت و بازنمایی آن	مظلومیت مقاومت
	بازنمایی بحران انسانی
	مظلومیت مادران و کودکان مقاومت
فلسطین محوری و جبهه فراملی مقاومت	فلسطین و مسجدالاقصی
	مقاومت در برابر صهیونیسم
	جبهه جهانی مقاومت
	وحدت محور مقاومت

	ضدیت با صهیونیسم
نقد نظام سلطه و طاغوت	نظام سلطه
	تحقیر دشمن
	نماد طاغوت
دعوت به کنش و بیداری انقلابی	دعوت به بیداری و جهاد
	ایستادگی در برابر ظلم
امید و آینده‌گرایی مهدوی	امید و ظهور مهدوی
	آزادگی شیعیان و مسلمانان
پایداری و بصیرت جمعی	صبر مسلمانان مقاومت
	بصیرت و پایداری
تضاد بازنمایی و جنگ روایت‌ها	تضاد روایتی
آرمان‌گرایی عدالت‌خواهانه اسلامی	فروپاشی ظلم

در مرحله سوم، مضامین سازمان‌دهنده با رویکردی ترکیبی و تأمل محور، بر اساس شباهت‌های ساختاری، هم‌پوشانی‌های معنایی، منطق دلالی مشترک و پیوندهای ایدئولوژیکشان، درون دسته‌هایی با ماهیت کلان‌تر و مفاهیم هسته‌ای تجمیع شدند.

نمودار زیر نیز شامل ۱۰ مضمون نهایی و فراگیر است:

نمودار شماره ۱- مضامین فراگیر

مروری بر جدول مضامین فراگیر نشان می‌دهد که ساختار معنایی بازنمایی مقاومت در هیئت آیین حسینی، به شکلی منسجم و نظام‌مند در ده خوشهٔ مفهومی قابل‌شناسایی است. این مضامین، نه صرفاً برآمده از بسامد واژگانی یا تکرار

ظاهری عناصر معنایی در داده‌ها، بلکه حاصل فرایندی تعاملی، تأمل محور و لایه‌مند هستند که در آن، مضامین پایه و سازمان‌دهنده با استفاده از تحلیل نظری و انسجام بازنمایی، در سطحی انتزاعی‌تر سازمان‌دهی شده‌اند.

در مجموع، می‌توان گفت که مضامین فراگیر نه فقط صورت‌بندی نهایی داده‌ها، بلکه تجسمی از منطق درونی، افق ارزشی و جهت‌گیری ایدئولوژیک بازنمایی مقاومت در هیئت آیین حسینی‌لند. آن‌ها روایتگر این واقعیت‌لند که هیئت، در مقام یک نهاد فرهنگی – اجتماعی، فراتر از وظایف آیینی‌اش، به کنشگری فعال در حوزه تولید معنا، هویت‌سازی و بازنمایی مقاومت در میدان بازنمایی معاصر تبدیل شده است. مضامین فراگیر (درک کلان)، نقشی کلیدی در انسجام تحلیلی یافته‌های این پژوهش ایفا می‌کنند. در واقع، این سطح از مضامین، واسطه‌ای هستند برای عبور از مشاهده به تبیین و از توصیف به نظریه‌پردازی.

۳. نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف تحلیل چگونگی بازنمایی مقاومت در اشعار آیینی هیئت آیین حسینی، تلاش کرد تا از رهگذر نظریهٔ بازنمایی، به تبیین سازوکارهای معناسازی در اشعار آیینی بپردازد. یافته‌های حاصل از تحلیل مضمون نشان داد که اشعار این هیئت، ساختاری منسجم از معنا را تولید می‌کنند که در آن، مقاومت نه یک مفهوم صرفاً سیاسی، بلکه پدیده‌ای فرهنگی و دینی است که در بستر آیین بازتولید می‌شود.

۱- در اشعار مورد بررسی، «مقاومت» در پیوندی مستقیم با مفاهیم عاشورایی، قرآنی و مهدوی بازنمایی شده است. بازخوانی واقعهٔ عاشورا به‌عنوان سرچشمهٔ جاودانگی مقاومت، مهم‌ترین راهبرد معنایی در این متون است؛ به‌گونه‌ای که ستیز امام حسین (ع) با ظلم، به‌مثابه الگویی الهی برای مبارزهٔ معاصر تفسیر می‌شود. بدین ترتیب، مرز میان گذشتهٔ مقدس و اکنون سیاسی از میان برداشته شده و «کربلا» به الگوی مفهومی و عاطفیِ مقاومت در زمان حال بدل می‌گردد.

۲. اشعار هیئت آیین حسینی با استفاده از زبان استعاری و حماسی، مفاهیمی چون شهادت، ایثار، انتظار و مظلومیت را به‌عنوان ارکان مقاومت معرفی می‌کنند. در این میان، شهید جایگاه مرکزی دارد و به‌عنوان قهرمان بازنمایی مقاومت، استمرار تاریخی قیام عاشورا تلقی می‌شود. علاوه بر این، ارجاع مکرر به آیات و نمادهای قرآنی، به مقاومت معنای قدسی و مشروعیت الهی می‌بخشد. پیوند میان آموزه‌های دینی و مضامین مقاومت، ساختاری از «هویت قدسی مقاومت» را شکل می‌دهد که هم بُعد عاطفی دارد و هم بُعد هویتی – فرهنگی.

۳. تحلیل مضمون این اشعار نشان داد که هیئت آیین حسینی در دورهٔ پس از رویداد «طوفان الاقصی»، از ظرفیت شعر آیینی برای بازنمایی مقاومت بهره برده است. این اشعار از رهگذر زبان نمادین و جمعی خود، مقاومت را به‌عنوان «ارزش مشترک مؤمنان» و «تکلیف الهی» بازنمایی می‌کنند. مخاطب در این فرایند، از سطح سوگ‌ورزی منفعل به کنشگری فعال در بازنمایی مقاومت ارتقا می‌یابد؛ ازاین‌رو، هیئت به‌عنوان نهاد فرهنگی، نه‌تنها حافظ آیین و سنت است، بلکه به عرصه‌ای برای شکل‌دهی به ادراک جمعی از مقاومت تبدیل می‌شود.

٤. یافته‌های پژوهش به‌صورت نظام‌مند نشان می‌دهد: مفهوم مقاومت در اشعار آیینی هیئت آیین حسینی، در چارچوبی فراتر از سیاست روزمره بازنمایی می‌شود. مقاومت در این متون نه به‌عنوان کنشی مقطعی یا صرفاً سیاسی، بلکه به‌مثابه پدیده‌ای فرهنگی، دینی و هویتی صورت‌بندی می‌گردد که ریشه در سنت‌های اعتقادی تشیع دارد.

۵. واقعه عاشورا، هسته مرکزی روایت مقاومت را تشکیل می‌دهد. اشعار آیینی با بازخوانی قیام امام حسین (ع) به‌عنوان سرچشمه جاودانه مبارزه با ظلم، الگویی فراتاریخی از مقاومت ارائه می‌کنند. در این بازنمایی، عاشورا نه رویدادی متعلق به گذشته، بلکه منبعی زنده برای تفسیر وضعیت معاصر و مشروعیت‌بخشی به مقاومت امروز است.

٦. زبان شعری و آیینی، نقشی اساسی در بازنمایی مقاومت ایفا می‌کند. استفاده از زبان استعاری، حماسی و رجزگونه موجب می‌شود مفاهیمی چون ایثار، شهادت، مظلومیت و انتظار، نه‌تنها به‌صورت مفهومی، بلکه در سطح عاطفی و احساسی نیز در مخاطب تثبیت شوند.

۷. شهادت به‌عنوان عنصر محوری روایت مقاومت بازنمایی می‌شود. «شهید» در این اشعار جایگاه قهرمانانه دارد و به‌مثابه نقطه اتصال گذشته، حال و آینده مقاومت عمل می‌کند. شهادت نه پایان کنش، بلکه استمرار تاریخی قیام عاشورا و ضامن پویایی مقاومت تلقی می‌شود.

۸. ارجاعات قرآنی و نمادهای دینی به مقاومت مشروعیت الهی می‌بخشند. این ارجاعات موجب شکل‌گیری نوعی «هویت قدسی مقاومت» می‌شوند که در آن، مقاومت به‌عنوان تکلیف الهی و وظیفه‌ای ایمانی بازنمایی می‌گردد و از سطح انتخاب فردی فراتر می‌رود.

در مجموع، نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بازنمایی مقاومت در اشعار آیینی هیئت آیین حسینی، فرایندی پویا، چندلایه و معناساز است که در آن دین، تاریخ و سیاست در قالب آیین به هم پیوند می‌خورند. در این چارچوب، مقاومت از سطح «روایت گفتاری» فراتر رفته و به «تجربه زیسته جمعی» بدل می‌شود. این امر بیانگر آن است که هیئت‌های مذهبی در جامعه ایران، نه‌تنها حافظ سنت‌های آیینی، بلکه بازیگران مؤثر در بازتولید معنا و شکل‌دهی به گفتمان مقاومت در فضای فرهنگی معاصر هستند.

کتابنامه

قرآن کریم.

اسکات، جیمز سی. (۱۳۹۵). *هنر مقاومت: متن‌های پنهان سلطه*. ترجمه عبدالرحیم گواهی. تهران: آگاه.

افروغ، عماد. (۱۳۸۷)، مبانی و قلمرو احیاگری دینی امام خمینی (ره). *دانش سیاسی*. س٤. ش۷. صص ٥-٣٤.

بابایی، عباس و همکاران. (۱۳۹٦). «تدوین راهبردهای تقویت کارکردهای هیئت‌های مذهبی با رویکرد ارتقاء قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران». *فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج*. ش۷۵. صص۳۱—٦۲.

ایسنا. (۷ مهر ۱٤۰۲). «نخستین‌بار رزمندگان فلسطینی با عبور از دیوار مرزی غزه به شهرک‌های اطراف نفوذ کردند». دسترسی در <https://www.isna.ir/news/1404071408790>.

باقری‌نیا، حدیث و غفاری هشجین، زاهد. (۱٤۰۰). «نقش سیاسی هیئت‌های مذهبی در روند شکل‌گیری نهضت مشروطیت». *فصلنامه دولت‌پژوهی ایران معاصر*. د ۷. ش ۱۳. صص ۸۱-۱۰٦.

جبارپور، محمد و همکاران. (۱٤۰۰). «طراحی مدل فرایندی هیئت مطلوب بر اساس اندیشه امامین انقلاب اسلامی». *مجموعه مقالات همایش ملی «انقلاب اسلامی و افق تمدنی آینده»*.

حسام مظاهری، محسن. (۱۳۸۷). *رسانه شیعه: جامعه‌شناسی آیین‌های سوگواری و هیئت‌های مذهبی در ایران*. تهران: چاپ و نشر بین‌الملل.

حسن‌نیا مقدم، سید عباس؛ دهشیری، محمدرضا؛ کشیشیان سیرکی، گارینه. (۱۳۹۹). «بررسی مؤلفه‌های راهبردی مقاومت در اندیشه مقام معظم رهبری». *پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی*. ش ٤٥. صص ۷۱-۹٥.

حسینی، سید ابوالحسن. (۱۳۸۹). *نهاد هیئت: الگوی ایرانی - اسلامی توسعه و پیشرفت در نگاه امام خمینی و مقام معظم رهبری*. بی‌نا.

دانایی‌فرد، حسن؛ الوانی، سیدمهدی؛ آذر، عادل. (۱۳۹٦). *روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت: رویکردی جامع*. تهران: سمت.

دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۸۹). *لغت‌نامه دهخدا*. ج۱۰. تهران: دانشگاه تهران.

دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای (۱۲ مرداد ۱۳۷۳) « بیانات در دیدار شورای مرکزی هیئت‌های عزاداری استان تهران». دسترسی در <https://khl.ink/f/50718 >.

رحمانی، جبار. (۱۳۸٤). *روایت کربلا و مناسک عزاداری در دین‌ورزی اقشار فرودست شهری*. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد. تهران: دانشگاه تهران.

رحمانی، جبار. (۱۳۹۷). *هیئت‌های عزاداری در جامعه ایران*. اصفهان: آرما.

رمضان نرگسی، رضا. (۱۳۸٥). «عزاداری در عصر قاجار». *تاریخ اسلام در آینه پژوهش*. ش ۹. صص ۲٤-۲٥.

زندی، عبدالرضا. (۱٤۰۰). *بازنمایی تصویر قهرمان در سینمای جنگ ایران*. رساله دکتری. تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.

سید بن طاووس. (۱۳۷۸). *اللهوف علی قتلی الطفوف* ترجمه: عبدالرحیم عقیقی بخشایشی. قم: دفتر نشر نوید اسلام.

شـــهبازی، زهرا. (١٤٠٤). *روایت مقاومت در هیئت‌های مذهبی پس از رویداد طوفان الاقصـــی*. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد. تهران: دانشگاه جامع امام حسین(ع).

شهیدی، سیدجعفر. (١٣٨٤). *تحلیلی از قیام امام حسین (ع)*. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

فرمی‌باف، سـید حسـین؛ خواجه‌پور، کمال؛ عاصـی، ابوالقاسـم. (١٣٩٩). «ادبیات مقاومت از منظر قرآن و روایات». *فصلنامه سیاست دفاعی*. ش ٢٩(١١٢). صص ١٦٧–١٩٩.

مشـرق نیوز. (١٥ مهر١٤٠٢). «فرمانده کتائب القسـام آغاز عملیات "طوفان‌الاقصـی" را اعلام کرد». دسـترسـی در <https://www.mashreghnews.ir/news/1533303/>.

مشـعلچی، مرتضـی و مرشـدی، ابوالفضـل. (١٤٠٠). «بررسـی نقش هیئت‌های مذهبی در تقویت جامعه مدنی: مطالعه موردی دیدگاه فعالان هیئت‌های مذهبی شـهر یزد». *فصـلنامه علوم اجتماعی*. ش ٢٨ (٩٤). صـص ٢٠٩–٢٣٩.

المیادین. (٧ اکتبر ٢٠٢٣). «أنصـار الله: طوفان‌الأقصـی کشـف ضـعف العدو و دعوة إلی الاحتشـاد». دسـترسـی در <https://www.almayadeen.net/news/politics>.

هال، اسـتوارت و همکاران. (١٣٨٠). *بازنمایی: نمودهای فرهنگی و شـیوه‌های معنابخشـی*. ترجمه گروه مترجمان. تهران: سوره مهر.

هال، اســـتوارت و همکاران. (١٣٨٨). *درباره مطالعات فرهنگی*. گردآورنده و ویراســـتار: جمال محمدی. تهران: سرچشمه.

عابدی جعفری، حسـن و همکاران. (١٣٩٠). «تحلیل مضـمون و شـبکه مضـامین: روشـی سـاده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی». *اندیشه مدیریت راهبردی*. د ٥. ش ١٠. صص ١٥١–١٩٨.

References

Qur’an.

Abedi Jafari, H., Taslimi, M. S., Faghihi, A., & Sheikhzadeh, M. (2011). Thematic analysis and thematic networks: A simple and effective method for explaining patterns in qualitative data. *Strategic Management Thought, 5*(2), 151–198. [In Persian].

Afrough, E. (2008). Foundations and scope of Imam Khomeini’s religious revivalism. *Political Knowledge, 4*(7). [In Persian].

Al-Mayadeen. (2023, October 7). Ansar Allah: “Al-Aqsa Storm” revealed the weakness of the enemy and called for mobilization. Retrieved from https://www.almayadeen.net/news/politics/ [In Arabic].

Babaie, A., Ahmadbaseri, N., Nazemi Ardakani, M., & Moradi, H. (2017). Developing strategies to strengthen the functions of religious hey’ats with an approach to enhancing the soft power of the Islamic Republic of Iran. *Basij Strategic Studies Quarterly, 75*, 31–62. [In Persian].

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77–101. doi:10.1191/1478088706qp063oa

Dahlgren, P. (1995). *Television and the public sphere: Citizenship, democracy and the media*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Danaeefard, H., Alvani, S. M., & Azar, A. (2017). *Qualitative research methodology in management: A comprehensive approach*. Tehran, Iran: SAMT. [In Persian].

Dehkhoda, A. A. (2010). *Dehkhoda Dictionary* (Vol. 10). Tehran, Iran: University of Tehran Press. [In Persian].

Formibaf, S. H., Khajehpour, K., & Assi, A. (2020). Resistance literature from the perspective of the Qur'an and narrations. *Defense Policy Quarterly, 29*(112), 167–199. [In Persian].

Hall, S. (2009). *On cultural studies* (J. Mohammadi, Ed.). Tehran, Iran: Sarcheshmeh Publications. [In Persian].

Hall, S., Evans, J., & Nixon, S. (Eds.). (2001). *Representation: Cultural representations and signifying practices* (Translators Group, Trans.). Tehran, Iran: Soureh Mehr Publications. [In Persian].

Hassannia Moghadam, S. A., Dehshiri, M. R., & Keshishian Siraki, G. (2020). Investigating the strategic components of resistance in the thought of the Supreme Leader. *Political and International Research, 45*, 71–95. [In Persian].

Holloway, I., & Todres, L. (2003). The status of method: Flexibility, consistency and coherence. *Qualitative Research, 3*(3), 345–357. doi:10.1177/1468794103033004

Hosam Mazaheri, M. (2008). *Shi'i media: Sociology of mourning rituals and religious hey'ats in Iran*. Tehran, Iran: International Printing and Publishing Company. [In Persian].

Hosseini, S. A. (n.d.). *The institution of hey'at: The Iranian-Islamic model of development and progress in the thought of Imam Khomeini and the Supreme Leader*. [In Persian].

Ibn Hisham Humayri, A. (n.d.). *Al-Sirah al-Nabawiyyah* (S. H. Rasouli, Trans., Vol. 4). Tehran, Iran: Eslamiyeh Bookstore. [In Arabic].

ISNA. (2023, September 29). Palestinian fighters crossed the Gaza border wall and infiltrated nearby settlements for the first time. Retrieved from https://www.isna.ir/news/1404071408790 [In Persian].

Jabbarpour, M., Abbasi, R., Motiei, M., & Nikarya, M. (2021). Designing the process model of the ideal hey'at based on the thought of the leaders of the Islamic Revolution. In *Proceedings of the National Conference on the Islamic Revolution and the Future Civilizational Horizon* (pp. 247-275). Imam Hossein University Press. [In Persian].

Mashregh News. (2023, October 7). Commander of the Al-Qassam Brigades announced the beginning of Operation Al-Aqsa Storm. Retrieved from https://www.mashreghnews.ir/news/1533303/ [In Persian].

Meshalchi, M., & Morshedi, A. (2021). Investigating the role of religious hey'ats in strengthening civil society: A case study of the viewpoints of activists of religious hey'ats in Yazd. *Social Sciences Quarterly, 28*(94), 209–239. [In Persian].

Nowell, L. S., Norris, J. M., White, D. E., & Moules, N. J. (2017). Thematic analysis: Striving to meet the trustworthiness criteria. *International Journal of Qualitative Methods, 16*(1), 1–13. doi:10.1177/1609406917733847

Rabi' Mohammad el-Dannan, M. S., Wehbe, W. A., & ElKassem, B. J. (2024). *The daily chronicles of Operation Al-Aqsa Flood and the Israeli aggression on Gaza Strip: 7 October 2023–31 March 2024*.

Rahimi, B. (2004). *Theater state and the formation of early modern public sphere in Iran: Studies on Safavid Muharram rituals, 1590–1641 CE*. Leiden, Netherlands: Brill.

Rahmani, J. (2005). *The narrative of Karbala and mourning rituals in the religiosity of the urban lower classes* (Unpublished master's thesis), University of Tehran, Tehran, Iran. [In Persian].

Rahmani, J. (2018). *Mourning hey'ats in Iranian society*. Isfahan, Iran: Arma Publications. [In Persian].

Ramazan Nargesi, R. (2006). Mourning rituals during the Qajar era. *Islamic History in the Mirror of Research, 9*, 53-90. [In Persian].

Sayyed Ibn Tawus. (1999). *Al-Luhuf 'ala qatla al-tufuf* (A. Aghighi Bakhshayeshi, Trans.). Qom, Iran: Navid Islam Publishing Office. [In Arabic].

Scott, J. C. (2016). *Domination and the arts of resistance: Hidden transcripts* (J. Khakbaz, Trans.). Tehran, Iran: Agah Publications. [In Persian].

Shahbazi, Z. (2025). *The narrative of resistance in religious hey'ats after the Al-Aqsa Storm event* (Unpublished master's thesis), Imam Hossein University, Tehran, Iran. [In Persian].

Shahidi, S. J. (2005). *An analysis of Imam Husayn's uprising*. Tehran, Iran: Islamic Culture Publishing Office. [In Persian].

Zandi, A. (2021). *Representation of the hero image in Iranian war cinema* (Unpublished doctoral dissertation), Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. [In Persian]